

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

Transcriptie

Jan Goossens

[00:00 - 00:12] De opstoot en de vaart der volkeren. Dat wil dus zeggen, je moet zorgen dat het Vlaamse volk hetzelfde niveau bereikt als de omliggende landen. Ja, dat was dus wat de algemene taal betreft, hè.

Joop van der Horst

[00:12 - 00:28] Het is verrassend hoezeer een Belg altijd aan zijn regio vastzit. Iedere Belg is, en hij weet dat, of hij of zij weet dat, is een West-Vlaming of een Limburger of een Antwerpenaar. En weet dat. Vlamingen standaardiseren niet. Gewoon omdat ze niet naar mekaar luisteren.

[00:29 - 00:39] Dat is het probleem. Daar heb je kuddedieren voor nodig om precies te willen praten zoals je buurman. Maar een Vlaming denkt: Ja, die buurman die zegt dit, maar daar heb ik niks mee te maken. Dat doe ik niet.

Voice-over

[00:40 - 01:01] Kinderen van het ABN gaat over het Nederlands in het naoorlogse Vlaanderen. Het is een verhaal van overtuigingen en acties in een maatschappij die in een hoog tempo veranderde, moderniseerde en emancipeerde.

[00:53 - 01:21] Tot nu toe zijn de mensen aan het woord gekomen die op de een of andere manier mee aan de knoppen hebben gezeten, voor en achter de schermen, als activist, rolmodel of adviseur. Maar dat zegt weinig over de taal van de gewone mensen, van mensen die niet zo lang naar school zijn geweest, of die dokter, ingenieur, vroedvrouw, IT-medewerker werden en voor wie taal er gewoon is, net zoals het weer.

[01:21 - 01:50] Dit is de aflevering van Jan, Lène, Louis, Jozefa, Jos, Annie, Ludo, Maurice, Anneliese, Johan, Caroline, Hans, Liesbet, Mark, Luc, Cindy, Joris en Sven. Ze vertellen ons het verhaal van hun taal, hun Nederlands, hun dialect, hun variëteit en welke rol die in hun leven gespeeld heeft en nog speelt.

Dit is aflevering 4, de vaart der volkeren.

Louis (85, Minderhout)

[01:50 - 02:05] Op twaalfjarige leeftijd ben ik van school gestopt.

Jozefa (81, Minderhout)

Ik ben naar school geweest tot ongeveer mijn veertien jaar en dan heb ik nog twee jaar naaischool gevolgd. En dat was het voor mij, kwestie van leren.

Lène, (87, Neeroeteren)

[02:05 - 02:17] Tot veertien maar. Allee, ik moest het nog worden. In juni was de school gedaan, maar ik was dan daarvoren ... ik ging al werken. In Brussel, in een kliniek.

Jos (87, Antwerpen)

[02:17 - 02:47] De school aan de Amerikalei, de meisjesschool, tot 1957. Dat was gruwelijk. De Franstalige kinderen konden langs de Amerikalei binnen gaan. Chique grote inkomhal. En de Vlaamse kinderen moesten langs de achterkant, het achterstraatje, mochten daar

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

binnen. En één keer per jaar mochten ze samenkomen. A la fête du Saint-Nicolas. En dan mochten de Franstalige kindjes voor die arme zusjes, dan Nederlandssprekende, mochten ze geschenken meebrengen.

Annie (82, Lokeren)

[02:47 - 03:08] Wij moesten Frans spreken op de speelplaats. Absoluut verplicht. Er was geen, zoals in andere scholen, in Gent, was er een Presentatie (*meisjesschool MO*) waar men de carnet hanteerde.

Voice-over

De carnet was een schriftje waarin de namen genoteerd werden van de leerlingen die betrappt waren op ... Nederlands spreken.

Annie

Dus een soort verklikkersspel.

Voice-over

[03:11 - 03:20] Maar dat is niet blijven duren.

Annie

In de hogere humaniora, vanaf de derde, en poësis en retorica, is dat wel veranderd. Dan was het afgeschaft.

Voice-over

[03:20 - 03:35] Tot vlak na de Tweede Wereldoorlog was Vlaanderen een hiërarchisch geordende maatschappij met verschillende sociale klassen. Die sociale klassen onderscheidden zich op verschillende vlakken van elkaar, onder meer door hun taalgebruik.

Jozefa

[03:35 - 04:00] Meneer Stas was de grondeigenaar en de eigenaar van de huizen hier. Die stond boven u. Die was eigenlijk Franstalig. En als hij met de mensen hier sprak, was dat zo ... Ja, Frans, Frans-Nederlands, of ik weet niet hoe ik dat eigenlijk moet uitdrukken. Nederlands dat ge moeilijk kondt verstaan. Ja, die probeerde Nederlands te praten, maar dat lukte niet goed.

Anneliese (71, Neeroeteren)

[04:00 - 04:25] De notaris was Franstalig en daar waren ook nog nazaten van indertijd de ingenieurs aan het kanaal (*Albertkanaal MO*). We zagen die wel, maar die stonden ... ik weet niet hoe hoog boven ons, dus wij waren het gepeupel. (*lachje*) Het gepeupel sprak dialect en het 'goede' gepeupel kende al wat beter ABN.

Jan (92, Genk)

[04:25 - 04:34] Je had enkele families die zich wat beter voelden en die dan, ja, ook zo een soort algemeen Vlaams spraken.

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

Jozefa

[04:34 - 04:47] Als wij bij de dokter kwamen moesten we proberen netjes te spreken. Bij meneer Stas probeerden wij dan netjes te spreken en, ja zo, de pastoor. Nu staan die gelijk, maar toen stonden die echt boven.

Voice-over

[04:47 - 04:57] De boeren en de arbeiders spraken dus in het dagelijkse leven dialect onder elkaar. Maar als het moest konden ze wel 'netjes' spreken. Waar hadden ze dat dan geleerd?

Jozefa

[04:57 - 05:28] Op school werd er aangeleerd hoe dat we moesten spreken, en lezen en zoiets allemaal. En schrijven, en zo. En dat was automatisch. De kinderen onder mekaar, het ging gelijk dat wij in de klas moesten spreken, hè.

Ook op de speelplaats?

Ja. Ja, ja. Ja, want da's, da's ...

Werd erop gelet?

Daar stonden de nonnekes bij om te luisteren, hé. Allee, die hielden toezicht en die gingen op de speelplaats rond. En natuurlijk, dan moest je wel netjes spreken, hè.

Louis

[05:28 - 05:50] Onder mekaar dialect. In de klaslokaal moesten we natuurlijk netjes spreken, hé. Dat was een heel speciaal, een speciale meester Vermeulen. Die, die, ... Voor de S te leren uitspreken, tekende hij een grote pan op bord met dan een grote worst in. Dan moesten wij die allemaal bakken. SSSSS (*gelach*) Haha, ja.

Johan (72, Maasmechelen)

[05:50 - 06:02] De klas was het algemeen Nederlands. Dat was verboden om dialect te spreken. Dat was in die tijd was dat ... Mocht dat gewoon niet.

Ja, ja. Daar werdt ge echt op ... Daar werdt ge voor gestraft. Ja ja. Euh ... daar mocht ge straf schrijven.

Voice-over

[06:02 - 06:12] Elke taal had dus zijn eigen plaats. Dialect was voor dagelijks gebruik, Algemeen Nederlands of wat daarvoor door moest gaan, voor speciale gelegenheden.

Louis

[06:12 - 06:56] Ja, ik heb in de jeugdbeweging geweest, BJB toen.

Waar stond dat voor?

Belgische Jeugdbond.

Dat zegt me niks.

Boerenjeugdbond was het. Elke jaar hadden die een toneelvoorstelling. Daar heb ik ook toneel mee gespeeld. Nee. Nee, nee, nee nee. Dat was niet in het dialect. Ha, nee, nee, nee, nee. Dat was in het heel proper Nederlands. Ja. En dan, dan leerde ik mijn rol onder het werk. Ja, als ik mijn boterhammeke op had, pakte ik mijn boekje en ik heb nooit geen, geen problemen gehad. Elke groepering, of elke ... die speelde eigenlijk een toneeltje.

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

Zoals de harmonie en noem maar op, die speelde ... die hadden allemaal een toneel en dan konden we allemaal als jonge mensen daar naartoe, hè.

Marc (48, Neeroeteren)

[06:56 - 07:31] Mijn ouders spraken netjes tegen die leerkrachten als ze op oudercontact gingen bijvoorbeeld of in school. Maar als ze die dan tegenkwamen buiten de school, dan spraken die ook anders tegen die leerkrachten. Dat is iets heel raar eigenlijk. En er waren leerkrachten bij dat zelfs familie was van ons. Ja, dat die tegen mekaar in school netjes spraken, hoewel het familie was. En dat die, als die mekaar tegenkwamen in de winkel, dat die anders spraken. En dat ik daar dan bij was en dat ik dacht van, ah, die, die spreken eigenlijk niet anders dan wij thuis.

Voice-over

[07:31 - 07:56] In de jaren vijftig ging de leerplicht naar vijftien jaar en moest iedereen minstens drie jaar naar het middelbaar onderwijs. De handarbeiders gingen naar de vakschool. Er kwamen meer rijkscholen, gesubsidieerd door de overheid. Een diploma hoger middelbaar werd ook haalbaar voor kinderen uit de lagere sociale klasse. En Latijn-Grieks was in de jaren zestig geen absolute voorwaarde meer om naar de universiteit te mogen.

Ludo (74, Izegem)

[07:56 - 08:25] Ik kwam uit het economische, dus het was het eerste, dat was eigenlijk de vuilnisbakafdeling zo, hè. Want je had Grieks-Latijnse en je had wetenschappelijke A. En dan was er nog een restje dat in zo'n aparte klas zat. En wij mochten toen voor het eerst toch Germaanse doen, mits maturiteitsexamen. Dus dat was ook alweer iets heel raars, want vroeger moest je uit de Grieks-Latijnse komen.

Voice-over

[08:25 - 08:36] In die periode waren er ABN-kernen in meer dan vierhonderd scholen. Dat is veel, maar ze zaten lang niet overal. Hoe zag het er in de praktijk uit op al die scholen?

Ludo

[08:36 - 09:00] Sint-Jozefscollege in Izegem. Ik denk dat ik algebra in het West-Vlaams gekregen heb. We hadden een ontzettend goede leraar. Eén leraar, je moet er maar één hebben. Ja, je probeerde zo goed mogelijk Nederlands te spreken tegen die ene leraar. Maar voor de rest, ik denk niet dat er iemand in onze klas was die behoorlijk Nederlands sprak aan het einde van de humaniora.

Anneliese

[09:00 - 09:40] Als ik in Maaseik zat, daar waren ze zo los met taal, dat onze leerkracht Dui ... Duits niet, Engels, die gaf les in het dialect. In het plat Mezeiks, hè. Ja, Engels heb ik in het plat Mezeiks gekregen. (*gelach*)
Maar de leerkrachten Nederlands, alle leerkrachten Nederlands die ik heb gehad, waren wel echt taalliefhebbers. Nederlands-liefhebbers. Dus, dus in zoverre de liefde voor de taal, voor het echte Nederlands, dat heb ik wel gekregen. Maar niet hameren op dat ABN.

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

Caroline (66, Neeroeteren)

[09:40 - 10:36] Maar dat was een leerkracht van, ik denk Tessenderlo. En het was ergens iets met, ik ben het nooit vergeten, ik heb dat goed onthouden, met *schouw* en *gauw*. En in Neeroeteren, een *sjouw*, een *sjouw*. Dus ... en die was daar heel heftig op, dus dat moest juist uitgesproken worden. Dus als, in de klas, als wij met elkaar zo, dan durfde ge wel eens, ja dat was plat, maar ... (*lachje*) Dialect.

Leerkrachten spraken Nederlands, als ge dus met een leerkracht sprak, sprak ge ook Nederlands. En met uw, met uw vrienden, ja dan was het dialect. Ik kan me alleen maar herinneren toen dat we niet dialect mochten praten, dat ... Toen waren we daar, dat leefde onder, ja onder de kinderen van, het mocht niet, dus we doen het wel, want het is ons dialect.

Maurice (72, Schulen)

[10:36 - 11:00] Dat was algemeen Nederlands, ja. Je moet je dat voorstellen: je zit met een school, waar leerlingen zijn van de kust, van Antwerpen, van West-Vlaanderen, Brabant, Limburg. Als iedereen zijn eigen dialectje begint te spreken, ja, dat is, dat is om zeep, dat gaat niet. Dus daar werd gepousseerd, ze moesten dat in feite niet pousseren, het gebeurde automatisch dat ge ABN tegen mekaar sprak.

Voice-over

[11:00 - 11:26] Werd er ook ABN geleerd van de radio en televisie? Van 'Hier spreekt men Nederlands'?

Lène

Ja, door ernaar te kijken, en, ja, ge leerde, ge leert altijd iets, ge leert altijd iets bij, hé.

Maurice

Ik ga eens kijken wat die aan het vertellen hebben en soms was dat plezant. Onbewust houd je er altijd zaken van over.

Anneliese

[11:20 - 11:52] Bewust naar gekeken en naar geluisterd, en waarover ze het hadden, en soms eens mee gelachen. *Ja*. Soms waren dat uitdrukkingen of dingen die ze aanhaalden, dat wij zeiden: 'Waar zijn ze nu mee bezig?' Diejen uithoek van Maaseik. Maar toch wel altijd, ja, 'interessant dat ik dat weet'. Ook om ... het programma was voor heel Vlaanderen, was niet alleen voor Neeroeteren, hè. Dus het was fijn om te weten dat het ergens anders, of algemeen, beter op een andere manier was.

Voice-over

[11:52 - 12:45] In de eerste aflevering hoorden we hoe Leuven Vlaams in die tijd de gemoederen in Leuven beroerden. Maar drong dat ook door in de rest van Vlaanderen?

Johan

Ik denk dat de leerkrachten dat niet aandurfd, voor daarop in te gaan. Dat die geen slapende honden wilden wakker maken.

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

Anneliese

Onze leraar wiskunde ... Wiskunde, hè! Ja, we zaten in de Wetenschappelijke. We hoorden dat er een betoging was, 'Leuven Vlaams, Walen buiten'. En Fons stond voor de venster met zijn handen op de rug te kijken en te lachen, zo van: 'Ja ja, ze zijn goed bezig.' Hij deed de venster open.

Venster open: scanderende mensen 'Leuven Vlaams – Leuven Vlaams'

'Hoort eens,' zegt 'm. En hij keek zo naar ons. 'Allee jongens, waar wacht ge op? Naar buiten!' Die stuurde ons de straat op. (*gelach*) Dus we zijn gegaan. 'Leuven Vlaams, Walen buiten', ja ja.

Voice-over

[12:45 - 13:00] Voor het eerst waren er nu ook veel studenten die niet uit de elite of de middenklasse kwamen. Zij waren vaak de eersten van hun familie die hun geboortestreek verlieten en samenleefden met mensen uit andere regio's. En botsten op de grenzen van hun dialect.

Anneliese

[13:00 - 13:49] Qua taal in school was ABN natuurlijk echt wel Nederlands, omdat we een Nederlandse, Nederlandstalige school waren. En onder mekaar was dat heel grappig, want het was een internaat, dus na school waren wij ook altijd bij mekaar. En dat was een mix, hè, van dialecten. Oh ja.

Iedereen zijn eigen dialect?

In zoverre dat het verstaanbaar bleef voor de anderen natuurlijk.

Dus ge paste het een beetje aan, zodat het verstaanbaar werd?

Veel aan, want de West-Vlaming begrijpt niks Maaseiks en een Maaseikenaar begrijpt niks West-Vlaams. Dus dat werd, ja ...

Werd aangepast, maar het bleef wel herkenbaar.

Ja ja, heel duidelijk wel. En dan ook vragen, hé, van 'wat bedoelt ge nu daarmee?' Of 'wat zegt ge nu?' 'Ah, bij ons zeggen we dat zo.' Ja.

Maurice

[13:49 - 13:57] Dat was een mix van alles, hè. En dan sprak ik ABN, dat weet ik. Maar sommige spraken dialect daar. Hing er een beetje vanaf wie en wat.

Voice-over

[13:57 – 14:03] Mensen durfden ook statements te maken, door Nederlands te spreken waar het Frans gangbaar was.

Anneliese

[14:03 - 15:00] En zelf weigeren, ook van, met dienstoversten of met artsen, weigeren van Frans te praten. Zelfs als een arts geen Nederlands kon en de uitleg in het Frans deed, antwoorden in het Nederlands. Ze moesten maar zien dat ze het verstonden. En dan als we buiten de school waren, in een café, in een restaurant, op de tram, ook altijd koppig Nederlands spraken. Ik herinner me nog dat we ergens iets gingen eten en iemand bestelde een croque monsieur of een toast met ei. En die garçon deed dan al moeite om het te verstaan. 'Met ijs,' zei die. 'Neen, met ei'. En hij wou dat niet begrijpen. En we zijn allemaal collectief buiten gegaan, omdat hij geen 'ei' wou verstaan.

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

Johan

[15:00 - 15:27] Eisden was eigenlijk een uitzondering ten opzichte van de andere mijnen. Omdat wij hadden dus een directeur en die heette meneer Vandepuut. En meneer Vandepuut was een flamingant. Echt waar, een echte flamingant. En dus in... terwijl ze in alle andere mijnen hoofdzakelijk Franstalige benamingen gebruikten voor alles, was dat in Eisden in het Nederlands.

[15:27 - 15:54] Dus, die is er zelfs ooit in geslaagd om een stroomtableau voor in de centrale, een grote en dure installatie, die bij ASSEC in Charleroi gebouwd was, voor de centrale van Eisden. En die kwam dan met een speciale wagon aan in Eisden en hij stuurde hem onmiddellijk terug. Omdat alle plaatjes die erop stonden waren in het Frans. En die hebben ze moeten in het Nederlands erop zetten. Zo ver ging die man.

Voice-over

[15:55 - 16:12] Steeds meer jongeren, ook uit boeren- en arbeidersfamilies, haalden een diploma hoger onderwijs en vonden een kantoorjob. Soms ontstonden er zo klasseverschillen binnen een gezin. Tussen ouders en kinderen of tussen kinderen onderling. Wat spraken de ouders uit die gezinnen met hun kinderen?

Jozefa

[16:12 - 16:43] Van begin af hebben we daar gewoon tegen gesproken, gelijk dat wij altijd spraken eigenlijk. Het dialect eigenlijk. En die zijn naar school beginnen te gaan en die hebben in school schoon Nederlands leren spreken. En in school deden die dat en die kwamen thuis en die spraken gelijk wij. En die zijn dan door later naar de universiteit te gaan en zo, hebben die dat wel, dat dialect voor een stuk afgeleerd. En is dat bij ons zelf ook voor een stuk veel verminderd.

Luk (48, Minderhout)

[16:43 - 17:03] Ik denk nu ook wel dat mijn ouders ook wel, ik zou maar zeggen, zo links en rechts, toch ook wel een beetje Nederlands, algemeen Nederlands ertussen wouden hebben voor op school niet helemaal buiten de boot te vallen. Maar thuis toch wel, en naarmate dat ik dan ouder werd, toch ook wel meer dialect weer, denk ik.

Voice-over

[17:03 - 17:10] Zelf ben ik niet in het dialect opgevoed. Ik vraag mijn vader en moeder waarom dat zo is.

Maurice

[17:10 - 17:41] Ik ben getrouwd met iemand waar we afgesproken hebben, tussen haakjes: 'we spreken ABN tegen mekaar' omdat we twee totaal verschillende dialecten hadden. En daardoor zijn jullie ook als kinderen automatisch in het ABN opgegroeid.

Anneliese

Verloederd ABN. (*gelach*) Eigenlijk was dat al de taal ook dat we met mekaar spraken in Brussel, toen we elkaar hebben leren kennen. Dus is dat zo verder gegaan.

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

Maurice

Was ik getrouwd met iemand van hier, dan waart ge in het dialect opgevoed.

Voice-over

[17:42 - 17:50] Binnen de gezinnen begon het dialect terrein te verliezen. En erbuiten? Stond het dialect ook onder druk in de dorpsverenigingen?

Hans (52, Houthulst)

[17:50 - 18:18] In de fanfare thuis dan, was in Hout... in de Westhoek in de fanfare, dat was ook, ja, dat was allemaal, allemaal dialect ook.

Luk

Maar ja, bij de fanfare, dat is jong en oud door mekaar. En dan de ouderen die praten gewoon dialect. Terwijl bij de jeugdvereniging, de KSA, dan hebt ge dan, da's meer de jeugd alleen eigenlijk. En ik denk dat daar zo'n beetje, allee ja, iets of wat dialect en Nederlands wat door elkaar was eigenlijk.

Joris (45, Schulen)

[18:18 - 18:39] De jeugdbeweging, ook eigenlijk ABN. Ik denk zelfs van de mede-leiding van mijn leeftijd, die ook in dezelfde omgeving zitten, daar werd ook geen dialect gebruikt. Uitzonderlijk misschien, maar ja, één persoon wel. Die had nog echt het dialect in zijn stem zitten, maar dat was een uitzondering.

Voice-over

[18:39 - 19:03] We zijn intussen bij een nieuwe generatie beland. De generatie uit de aflevering 3. Er is geen Frans meer te horen in het openbare leven. Wel Nederlands en nog steeds de dialecten. En alles ertussenin. De leerplicht is opgetrokken tot achttien jaar en verder studeren is niet meer alleen voor de happy few. Wat betekent dat voor de taal op de lagere school?

Luk

[19:03 - 19:41] Op de speelplaats zou het dan misschien wel kunnen dat er dan zo wel een klein beetje dialect ... En op school, hoe moet ik dat nou zeggen, zo, zo, iets dat er een beetje tussenin lag. Ik denk nog wel tamelijk ... Ja. Ik denk nog wel een klein beetje een dialectachtige toon misschien, maar, maar toch vooral wel Nederlands eigenlijk. Ik zou zeggen, als ge nou hier van de boerenbuiten zijt of van het dorp, mensen zijn ook wel een beetje verschillend eigenlijk. Ge hebt er die dat van thuis uit echt wel Algemeen Nederlands opgevoed zijn. En ge hebt er dan weer iets van iets minder, dus dan krijgt ge wel een beetje een mengeling, hé.

Liesbeth (50, Leuven)

[19:41 - 20:10] Ja, ik weet dat ik in de lagere school echt boos kon worden over dingen die wij nooit gebruikten. Zoals in de teksten, nou staat in plaats van iets Vlaams. En wij zeiden dat nooit en dan kon ik echt zoiets hebben van 'wat is dees, ik wil dat echt niet gebruiken'. Of 'wie zegt dat nu?' En inderdaad, het werd op zich wel gepromoot, ja. De bedoeling was wel dat wij Algemeen Nederlands gingen praten.

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

[20:10 - 20:25] En er waren er wel een paar die dat deden. Dat waren zo de overgeaffecteerde, deftige dametjes. Dat waren echt poppemiekes, die werden ook altijd mooi door de mama. Die kleedjes waren aan het eind van de dag ook nooit vuil. Dat waren zo de kindjes die arm in arm in de lagere school al over de speelplaats liepen. En die praten wel een beetje ... geaffecteerder, ja.

Voice-over

[20:25 - 21:11] En op de middelbare school?

Sven (38, Eksaarde)

We hadden een leerkracht Nederlands, die ook ... die was ook van een dorp verder, maar die was heel hard bezig met taal. En die euh, die zag bij mij zo, en bij anderen ook van, dat ik die vette èè zo had. En ik heb die nog altijd, de vette èè. En ik weet toch dat ik naar voren in de klas moest komen en dan moest ik de zin zeggen van 'Een felle delle uit Schellebelle dronk melk'. En ik zei dan: 'Een fèlle dèlle uit Sjchèllebèlle drinkt mèlk'. Zo, dus die vette èè, die zit daar nog altijd ergens ingebakken bij mij ook.

Joris

[21:11 - 21:39] Verschillende richtingen, de beroeps, de technische. En dan, ze noemden dat nog altijd technisch, maar dat leunt heel veel aan bij het ASO. In het beroeps hoorde ge meer dialect. Ik zal het zo zeggen, ge hebt vakken die in een klasomgeving worden gegeven. Dat kan theorie of praktijk zijn. Daar was altijd hetzelfde taalgebruik. Maar dan hadt ge ook het werkhuis. Het werkhuis is meer een, tussen haakskes, 'fabrieksomgeving'.
[21:39 - 21:53] Werkhuis is meer een grote werkhal waar dat verschillende groepen mixen. En daar zaten meer mensen, ook van beroeps, maar meer mensen die dialect in hun dagelijkse taal hadden. Dus daar hoort ge meer dialect.

Luk

[21:53 - 22:26] Meer de technische vakken, ik zal zeggen wiskunde, geschiedenis of Nederlands, of zo, die zouden meer algemeen Nederlands praten. Diegenen die u gewoon de praktische vakken echt leerden, dat was misschien ook wel een beetje een ander type van mensen, ja. Ik denk dat wel. Maar ik zou zeggen, als ge ... ik was aan het leren voor te metsen eigenlijk, hé. Als die dan met mortel en dit en dat uitlegde van hoe dat ge dat moet doen, dan kwam hij erbij staan. En, allee ja, dan was dat zeker niet stijf, of of, ... dan was dat gewoon gemoedelijk. En ook wel met dialect, ja.

Voice-over

[22:26 - 22:34] Tegenwoordig is het taalgebruik minder dan vroeger gebonden aan een sociale klasse. Is dat ook merkbaar op de werkvloer?

Marc

[22:34 - 23:29] Dan in Antwerpen terechtgekomen, in ... waar ik nu ook nog werk. En die eerste momenten was echt van, oké, dit is de grote baas van dit bedrijf. Ik zit hier mooi Nederlands te praten of mijn allerbeste Nederlands boven te halen. En die antwoordt mij in ... Antwerps. (*gelach*) 'Hier nog een formulier da ge efkes moet ienvullen. 'ier en 'ier en 'ier een kröske zetten'. En dat is zo echt van, bij mij was dat van, ja, dat paste niet in mijn beeld van, van ... management of baas die zo tegen u praat. En dan ... Maar dat was wel de

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

oudere generatie. Maar bij klanten spraken die dan bijvoorbeeld wel, wel ... anders. Nu is dat wel anders, ja. Nu spreken we allemaal zo wel ongeveer hetzelfde.

Luk

[23:29 - 23:55] Mijn vader werkt hier recht tegenover op de steenfabriek. En euh ... Ik kreeg daar het aanbod voor daar gelijk te komen werken. En ja, allee ja. Ge zijt achttien jaar en ge krijgt van, van de baas van mijn vader dan eigenlijk, het aanbod voor daar te komen werken. Zonder dat ik gesolliciteerd had. Toen ik daar begon waren dat eigenlijk allemaal werknemers van, om het maar heel simpel te zeggen, van rond de kerktoren.

[23:55 - 24:17] En naarmate de jaren vorderden eigenlijk, kwamen ze al langer en van verder eigenlijk. Van ... allee ja, ik zal zeggen, niet meer van binnen een straal van vijf kilometer, maar al twintig kilometer of zoiets. En dan heb je direct andere dialecten eigenlijk. En en en, allee ja, dan wordt er misschien soms nog wel dialect gesproken, maar dan, dan merk je al direct dat het, ja, anders is, hé.

Hans

[24:17 - 24:46] In Kortrijk was het echt West-Vlaams. Omdat die dokters tegen patiënten ook West-Vlaams moesten praten, hé. Allee, anders verstonden ze dat niet. Hier in Limburg, dat was mijn eerste aanvaring met Limburg. Was dat Limburgs, ja. Allee, was dat AN. He, met een beetje een, een West-Vlaams accent. Van hen heb je toch al een groot Limburgse accent, vond ik dan zelf. Maar het was wel AN. Kortrijk was echt West-Vlaams, ja.

Cindy (48, Loenhout)

[24:46 - 25:17] Ik kan niet zeggen dat er iemand echt AN spreekt op de werkvloer. Bij mijn collega's, die dat de opnames doen en de huisbezoeken bij de oudere mensen. Als die met iemand van families of zo aan het bellen zijn, of die hebben een afspraak, dan hoor ik dat wel, die zijn dan wel echt gewoon Algemeen Nederlands aan het spreken. Dan is dat wel niet in dialect of zo, maar voor de rest ...

Joris

[25:17 - 25:42] In Brussel, ja, de meeste collega's daar waren Franstalig. Dus als ik daarmee converseerde was dat in Engels. Iedereen gelijk voor de wet. Allee, iedereen gelijk voor de wet, dus Engels is voor ons allebei even moeilijk. De Vlaamse collega's, die konden ook van alle kanten van België zijn. En als ik daar een-op-een mee converseerde, was dat Nederlands. Dat is altijd ABN geweest.

Voice-over

[25:42 - 25:53] Met je taal maak je duidelijk wie je bent. Maar als je communiceert, moet je ook begrepen worden. En dan is soms de vraag, wie moet zich aanpassen?

Maurice

[25:53 - 26:21] Mijn ouders hebben altijd Aarschots gesproken. Altijd. Die konden geen ander ... die hadden geen ander taal. Het plezante was als ik thuis was en ik was met mijn ouders aan het praten, dan spraken wij Aarschots. Als mijn kameraden binnenkwamen, en die kwamen nogal veel binnen, was dat d'office dialect van ginder. Als ik tegen mijn kameraden aan het spreken was, en ons ma en onze pa zaten erbij, achteraf besef je pas dat ik altijd overschakelde van het Aarschots naar het... dinge.

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

[26:21 - 26:57] En dan komt mijn vrouw erbij. En die komt van de Maaskant. Dus als mijn kameraden er waren, en mijn vrouw was erbij, en mijn ouders... Dat was constant overschakelen van ABN ... Want ik sprak ABN met mijn vrouw, want de Maaskant was een taal die... ...daar niet thuishoorde bij manier van spreken. En dat was constant overschakelen tijdens het gesprek. Want dat gaat automatisch, daar moet ge niet over nadenken. Naar het ABN, naar het Aarschots. Naar het... Schulens of Berbroeks, of hoe ge het wilt noemen. Dus thòds in hòds klaptten welle ... Osschots (*Aarschots MO*). En met mijn kameròdden, da klapte vie de tòdl van de streek.

Marc

[26:57 - 27:35] Ik denk dat ze dat redelijk goed kunnen horen ... als ik met mijn ouders bel (*gelach*). Telefoon. (*gelach*). Nee, dus dat, dat kunnen ze onmiddellijk horen. Dat springt vanzelf over op... Ook als ik bij mijn ouders ben. Dan switcht dat meteen. En ik weet niet hoe lang dat, dat duurt, als ik terug thuis ben ... ik denk dat dat vrij snel terugswitcht naar ... naar euh ... hoe dat ik altijd spreek. En dat switcht bij mij ook, bijvoorbeeld als ik met klanten uit Nederland bel. Dan kijken mijn collega's naar mij, van... 'Voelt ge u wel goed?'

Liesbeth

[27:35 - 28:44] We hadden een vertaling over erfelijkheid. En dan was er een zin over nonkels en tantes. En ik had bij de voorbereiding me wel de bedenking gemaakt... ...van: 'Ja, ja, we gaan hier weer te horen krijgen dat we oom en tante moeten schrijven'. Maar sorry, nee, dat gaan we niet doen. Voor de Vlaamse markt is het nonkels en tantes. Dus, en moest ik natuurlijk ook... We deden zo om de beurt een zinneke. Uiteraard had ik een zinneke met *nonkels* en *tantes*. Dus ik lees mijn zinneke voor.

[28:01 - 28:33] En dan is er zo'n Nederlander die zegt... 'Nou, dat moet ik dan wel opzoeken, hoor, *nonkel*. Dat kennen wij niet'. En ik zeg... Ik zeg: 'Ja, wat denkt ge dat ik heb moeten doen met *sudderans* de eerste keer?' Ah ja, en toen werd het stil. En dan denkt ge, ja, nee, hé. Allee, dit is niet oké, hé. Ik was kwaad toen. Ik was echt kwaad. Ik had echt ook zoiets van: 'Ja, zoek het dan op, hé.' Als ge uw Nederlands niet beheerst volledig, ja, dan moet ge het opzoeken. Dat is waar, dat moet ik ook doen. Maar dat was duidelijk wel niet de richting in waar het ging.

Cindy

[28:33 - 28:28] Mijn zussen wonen in Nederland. En tegen mijn zussen, ça va nog wel. Daar praat ik nog wel gewoon tegen. Maar als dan die kindjes, als ze dan klein waren... Dan deed ge dat toch automatisch wel meer. Omdat, ja, als ik iets in het dialect zei, die verstonden mij dan ook gewoon niet. (*gelach*) Dus ja, dat moest... Dan past ge u eigen toch wel automatisch een beetje aan.

Luk

[28:28 - 29:16] Mijn vrouw in de familie heeft best nogal wat Nederlanders. En ik betrap mijn eigen er soms dan op dat ik dan ook Hollands wil gaan praten. En dat wil ik niet eigenlijk, hé. Allee, ja, ik wil mijn eigen blijven en, en ... Maar ik merk toch wel dat ik mijn eigen precies altijd wel een beetje aanpas. Met wie dat ge te doen hebt.

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

Joris

[29:16 - 29:45] Een persoon met wie ik een paar keer op motorreis ben geweest, en die spreekt dialect, en dan voel ik mezelf wel eens antwoorden en een poging doen om zijn dialect zo wat te spreken. Onbewust. Als ik daar een conversatie mee heb, ja dan... Als ik erover nadenk, dan denk ik wel, wat zeg ik nu allemaal. Dat ben ik niet. Maar dat gaat automatisch die richting uit dan, ja.

Caroline

[29:45 - 29:53] Dus voor mij vooral: kan die dialect, hé. Dus gaat die, gaat die meegaan? En als ik merk dat dat niet is, dan is het Nederlands, hé.

Voice-over

[29:53 - 30:04] De keuze tussen dialect of Algemeen Nederlands wordt vaak nog steeds bepaald door de vraag hoe je wil overkomen. Niet te boers, of net niet te elitair.

Jozefa

[30:04 - 30:25] Bij Okra zijn er al wel meer die dat ... ABN spreken. Omdat er al heel veel gestudeerden zijn, hé. En ook al die les gegeven hebben. Die op een bureau gezeten hebben hier en daar. Die zijn wel gauw een jaar of tien jonger dan ik al. Maar die beginnen toch... Allee, die spreken allemaal nog schoon netjes.

[30:25 - 30:54] Maar die geboerd hebben bijvoorbeeld, of gewoon naar de fabriek geweest hebben om te werken, of gewoon bij iemand gewerkt, bij een metsers of zo, die spreken allemaal dialect daar onder mekaar. En als ik dan voorzitter was, dan moest ik heel goed mijn best doen om ook een beetje netjes (*gelach*) Ge wil toch wel... Allee, ge zijt dan voorzitter en dan wilt ge toch eigenlijk niet zo... gelijk dat ze dat dan hier zeggen, boers overkomen, hé.

Sven

[30:54 - 31:22] Bijvoorbeeld als mijn ouders samen komen met Kristien haar ouders, dan doet mijn mama zo haar best om, om 'properder', in haar idee van proper spreken, te babbelen. Dat valt ook heel hard op. Op dat moment. Terwijl ik zoiets heb van... Praat gewoon gelijk dat ge altijd praat. Maar ik denk dat dat ergens het idee is van... Ja... Wij ... we zijn minder omdat we dialect praten.

Marc

[31:22 - 31:38] We zijn daar ooit ook op kamp geweest. En dan vroeg ik: 'Mag ik de kaas even hebben?' En euh, een van die andere muzikanten zei dan: 'Als ge de kès bedoelt, die kunt ge hebben. Maar anders, haha ... Kaas hebben wij hier niet.'

Voice-over

[31:38 - 32:12] We hebben een hele weg afgelegd. Van taalgebruik dat je plaats in de sociale hiërarchie markeert naar een samenleving waarin de meeste mensen kunnen switchen en kiezen voor een taal die bij de situatie en de gesprekspartner past. Soms is het een keuze tussen norm en identiteit. Wil ik laten horen wie ik ben? Of wil ik dat men mij meteen begrijpt? Soms botst dat. En dat zorgt voor nieuwe uitdagingen. Hoe verzoen je het uiten van je identiteit met een algemene, neutrale, maar begrijpelijke taal?

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

[32:12 - 32:30] Dat is al moeilijk voor wie van bij de geboorte in een Nederlandstalige omgeving zit. Hoe zit dat voor mensen die anderstalig zijn of een andere thuistaal hebben? Ook zij zijn er al sinds het begin van ons verhaal, vlak na de oorlog. Wat voor Nederlands hanteren zij?

Jan

[32:30 - 33:12] Genk was op dat ogenblik in het Vlaamse land een beetje een speciaal geval, euh, doordat er die koolmijnen waren gekomen. In de mijnwijken kon het oude dialect van Genk niet functioneren. Dat is duidelijk. Dus, daar werd voor zover geen vreemde talen gesproken werden, zoals in mijn kinderjaren vooral Pools, en daarna na de oorlog Italiaans. Daarnaast had je natuurlijk het nodig dat er een communicatiemiddel was voor al die mensen uit verschillende landen en streken samen. En dat is dus een soort Vlaams Nederlands geworden. Dat werd dus in de mijnwijken algemeen gesproken.

Johan

[33:12 - 33:39] Het was in Eisden. En euh, daar waren, daar hadt ge ... Ge hadt daar twintig nationaliteiten die rondlopen, hé. Dus, euh ... iedereen ... Wij spraken onder mekaar Nederlands. Met sommigen werd ook dialect gesproken. Maar dat was een minderheid eigenlijk, omdat als Belg was je daar eigenlijk bijna een minderheid. Maar de grote hoop, dat waren Italianen, Duitsers, Polen... of al wat je u kunt indenken. Russen, Roemenen.
[33:39 - 34:07] Wat daar zat, was tweede generatie. Zelfs derde generatie. De meeste daarvan waren kinderen van ouders die na de oorlog hier zijn blijven hangen. Die kenden Nederlands. Die hadden van de kleuterschool af Nederlands gehad. Dus die kenden allemaal Nederlands. De meesten woonden in de tuinwijk in Eisden. En in de tuinwijk hadt ge een eigen Nederlands, zullen we maar zeggen. Dus het Eisders Duits, zeiden wij. Dus daar zaten heel veel Duitse woorden in. Daar zaten Poolse woorden in. Er zat vanalles in.

[34:07 – 34:20] Fragment ‘Wa make?’ – Don Luca

laat staan gardasj, laat staan achoja...

Kom een tour in de cités maken

Leer een beetje Cités praten

Hier een basis, zo maakt ge geen schade

Vragen ze "Wa make", dan zegt ge "Wa make"

Cindy

[34:20 - 34:59] Ja, ik heb al een paar collega's gehad, die van Poolse afkomst zijn. En dan gaat het toch wel automatisch... wat meer naar het AN, om iets duidelijk te maken of om iets te vertellen. Dan wel. Dat ze het goed kunnen begrijpen. Die spreken heel goed Nederlands. Maar ja, dan doet ge dat automatisch toch wel net iets meer. De ene collega die woont al wel meer als twintig jaar misschien zelfs in België. Op de werkvloer nemen ze dan toch die klanken over, van ons dan, hé.

Voice-over

[34:59 – 35:09] Bewust of onbewust, anderstaligen maken dezelfde keuze als moedertaalsprekers. Passen we ons aan of geven we een eigen draai aan het Nederlands?

Kinderen van het ABN
Aflevering 4: De vaart der volkeren

Gesprek op de trein

[35:09 - 35:20] eerlijk *kisi yapilmadi ya dedim ki*. Jawel. Diegene die in de tweede staat, blijft in de tweede. *Bana da vermeyeceklerdi, kimseye vermeyeceklerdi*.

Voice-over

[35:20 - 35:36] De eenentwintigste eeuw is meer dan twintig jaar oud. De tijd staat niet stil, de maatschappij verandert. De eerste generatie van de nieuwe eeuw is stilaan volwassen. De internetgeneratie, gewoon aan internationaal en grenzeloos communiceren.

Fragment begin internet

[35:36 - 35:46] *Welcome to the wide world of web. Today's segment: internet chatrooms. 'Hello, how are you today?' Oh, it appears great ...*

Voice-over

[35:36 - 35:53] Wat betekent die globalisering voor het Nederlands?

Jasmijn (20)

Da's cringe. Hij maakt die beslissing voor geen reden, hè.

Voice-over

[35:53 - 36:42] De toekomst zal het uitwijzen. We hebben het er nog wel eens over. Wanneer de tijd rijp is.

Dit was Kinderen van het ABN. Een podcast van Miet Ooms voor de Lage Landen. En met de steun van het Fonds Pascal Decroos, het Algemeen-Nederlands Verbond en DeAuteurs. Veel dank aan Lennert Goos voor het onmisbare sounddesign en de mixage en aan Raf Njotea voor zijn waardevolle begeleiding in de storytelling. Vind je dit verhaal interessant? Deel dan deze podcast. Geef een like op Spotify of andere podcastplatforms. Deel op sociale media en vertel erover. In het Nederlands, het dialect of welke taal of variëteit ook. Je doet er mij en je vrienden een groot plezier mee.